

POÉZIOU

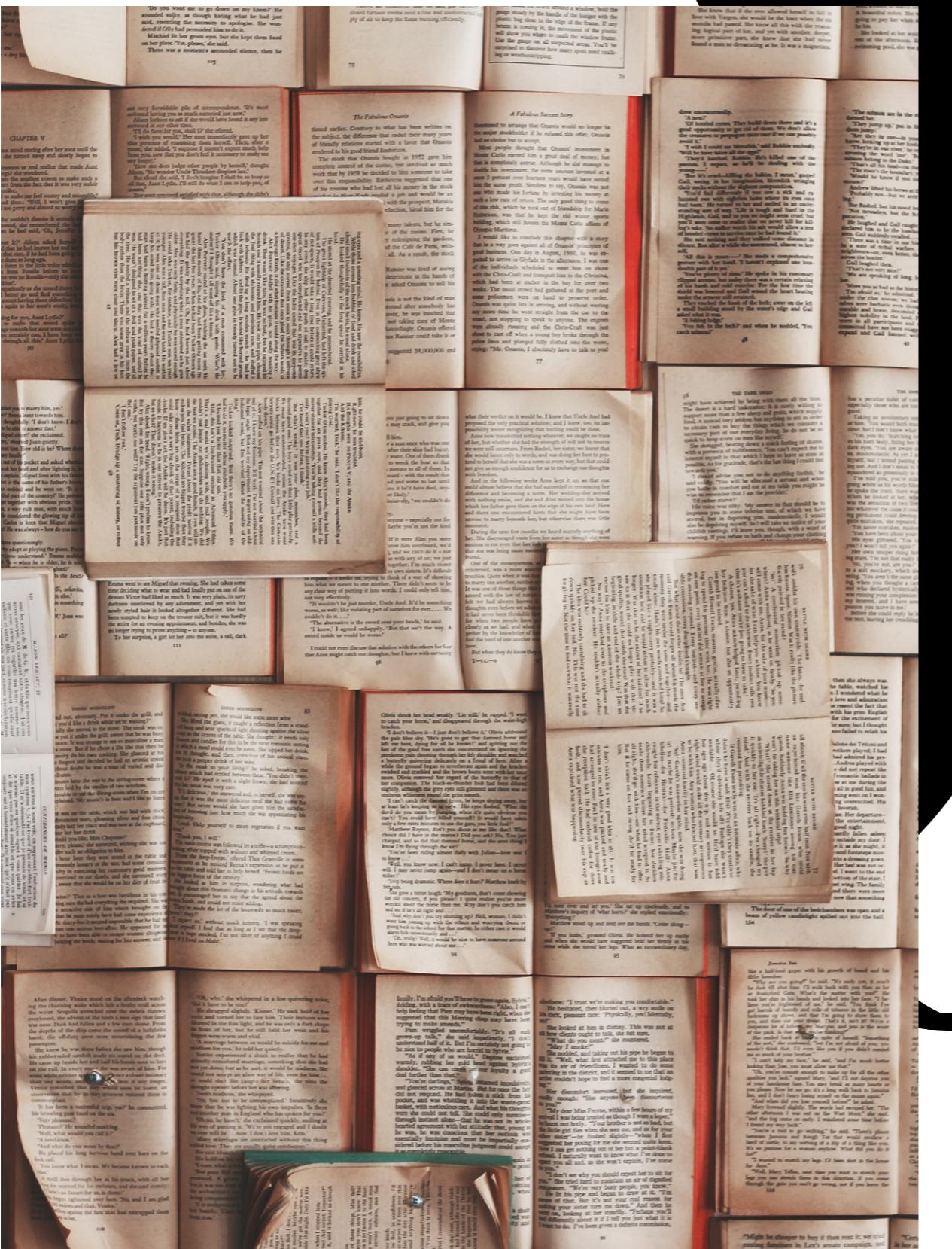
Unsplash.com

NA PRÓZU

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

METODICKÉ LISTY
Mgr. art. Katarína Kucbelová

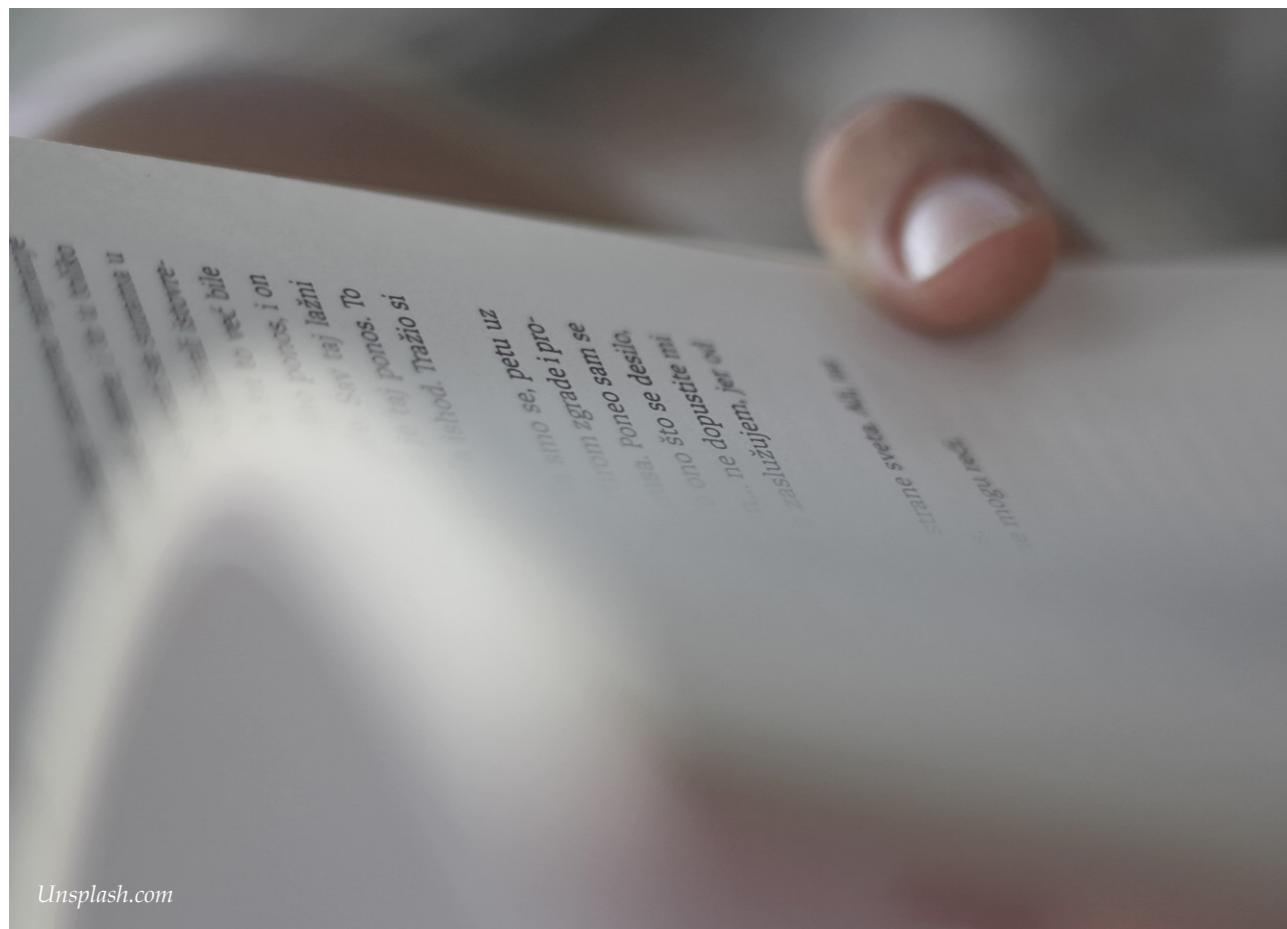

METODICKÉ LISTY

POÉZIOU A A PRÓZU

Veľa mladých autorov začína svoju tvorbu poéziou. Hovorí sa, že do tridsiatky píše poéziu každý, po tridsiatke len básnici. Mnoho začínajúcich prozaikov hľadá predovšetkým témy a príbehy, učí sa ich rozprávať. Tento materiál smeruje k tomu, aby autori našli svoj štýl, svoj nezameniteľný autorský hlas. Čítanie poézie a hľadanie poézie v próze tomu môže pomôcť. Začínajúceho autora môže doviest k neopakovateľnému pohľadu na svet, ktorý sa snaží svojim čitateľom sprostredkovať. Je to jedna z cest. Alebo užitočné cvičenie.

Autorka textu:
Mgr. art. Katarína Kucbelová

NIEKTORÉ BÁSNE SÚ NARATÍVNE, INÉ SÚ PLNÉ OBRAZOV

Niekteré básnne sú anekdotami, ako napríklad báseň bieloruského básnika Andreja Chadanoviča The Poetry Center. Jej stavebným materiálom je humor, irónia, dej, rytmus, stručnosť a gradácia, ktorá speje k pointe. Už ani básnici nepíšu poéziu. Všetci píšu prózu. Je táto báseň poéziou? Mnohí si pod poéziou predstavujú niečo iné.

Naopak, interpretáciu iných básnických textov, napríklad úvodnej básnene Ivana Laučíka Marcové zariekanie zo zbierky

Havránok, by sme mohli venovať viac stranovú štúdiu.

Mohli by sme sa zaoberať „zariekaním“ a jeho funkciou v ľudovej kultúre ako evokovaním obrany, vytváraním jej ilúzie. Mohli by sme skúmať básnický subjekt v kontexte jednotlivých obrazov: ako vyzýva sneh „vypovedať“ a vyjadriť sa k objatiu borovice, ktoré predsa nemôže byť príjemné, nanovo definovať vzťah, dotyk, jeho účinok. Mohli by sme sa zamýšľať nad personifikovaním ticha a snehu ako ochranných elementov. Môžeme skúmať ohrozenie, pýtať sa, odkiaľ plynie nebezpečenstvo. Je to zima alebo básnický subjekt?

A tak d'alej a tak d'alej.

The Poetry Center

Večer poezie v Centru poezie
Byl vrelý a přátelský.
Aula byla plná posluchačů
A police plné knížek.
Všech pět básníků bylo velmi talentovaných

A dobré známých ve své zemi.
Všechno bylo velmi korektní.
Paní četla jako první
A čtverice gentlemanů až po ní.
Paní řekla, že její básně
Nejsou přeložené do angličtiny
A přečetla ukázku z románu.
První gentleman řekl, že i jeho básně
Nejsou přeložené do angličtiny
A přečetl povídku.
Druhý gentleman řekl, že jeho básně
Jsou přeložené, avšak
Stejně raději přečte prózu,
Neboť tak ho pochopí lépe.
Třetí gentleman se přiznal,
Že vůbec nepíše poezii

A bude zde jediným prozaikem,
Čímž hodně rozesmál publikum.
Pouze čtvrtý gentleman
Přečetl jednu báseň
V originále a v angličtině,
Avšak čínský přízvuk byl tak silný,
Že jen málo kdo dokázal rozlišit obě jazykové verze.
Moderátor měl velkou radost
A vyjádřil naději, že poezie
I nadále bude žít a rozvíjet se
V jiných zemích v jiných jazycích.
Já jsem měl také radost, a bylo z čeho:

Za celý večer poezie v Centru poezie
Nezaznala ani jedna špatná báseň.

Andrej Chadanovič

Preložil Sjarhej Smatryčenka

Marcové zariekanie

Nech vypovie sneh
V ihliciach borovice,
čo je ešte objatím...
Nech sú zahrnuté v správach aj slnečné noci!
Nech ticho na nás nezabúda,
Ako my nezabúdame na plamienok
Ponechaný v jaskyni!
Píšem vám z budúceho prázdnna
Vklineného až do tejto chvíle a z neistého
Miesta na mapách:
Tu zariekam vetristú noc,
Aby nezhášala naše sviece,
Ked' už marcové hviezdy musia vyšumiť.

Ivan Laučík (Havránok)

CVIČENIE:

- Napíšte báseň anekdotu. Komickú príhodu vo veršoch.
- Napíšte báseň v obrazoch, v ktorej využijete čo najviac básnických prostriedkov: metafor, pirovnaní, refrénov, metonymií, personifikácií a podobne.
- Napíšte vlastné „zariekanie“. Je niečo, čo potrebujete odohnať, je niečo, pred čím potrebujete ochrániť?

Nasledujúce ukážky by mohli pokojne slúžiť ako básne.

Obraznosť, ktorú autorky využívajú, zhusťuje text do výpovede, ktorá má viac vrstiev ako opis danej situácie, prostredia či rozpoloženia postavy.

XXX

Z mestského brehu často pozorujem Lunapark – Petržalskú bránu. Snažím sa uniknúť spaľujúcemu pohľadu sfíng. Strážia vstup a pritom predstierajú hraťosť. Koníky, káčery a labute obrích rozmerov a farieb obiehajú po uzavretom nepriedušnom kruhu. Točia sa v diabolsky vymedzenej dráhe. Nad nimi rotujú kolá výskajúcich a kričiacich detí. Neúprosný točivý pohyb pohlcuje krajinu.

Únik neexistuje – kolo sa nedá prelomiť. Zo pára detí sa zle rozhodlo – kŕčovito sa držia nepoddajných šijí umelých koní a plačú.

„Tak tomuto hovorím život,“ povie kolo-točár, tvár vyvráti k nebu a pridá rýchlosť.

Jana Beňová,

Plán odprevádzania (Café Hyena)

XXX

Moja izba sa nedá zjesť. Nedá sa s mliaskaním požuť a potom vyberať jazykom zo zubov, nedá sa vyvrátiť naruby a potom zaplátať, moja izba sa nevie predkloníť a vystrčiť hlavu, aby jej nakoniec odrezali hlavu, a ja tu sedím a v tej izbe, ktorá je moja, sa nedá robiť nič. Síce sa z nej dá ísť von, ale za kým, ak nie za tebou, a za tebou sa už ísť nesmie, smiesa iba ísť na bicykli a s otcom, vezieme sa po hlavnej, vedľa nás autá. V polovici cesty je to lepšie, ako byť v izbe, do ktorej sa vždy niekto pozera. Potom je to zlé, sadnem si do jarku a pláčem. Otec stojí nadó mnou a piše vodu, s mliaskaním ju požuje a ešte aj doma vyberá jazykom zo zubov, ešte aj doma si ma vyberá zo zubov, nie a nie dočiahnut’.

Možno preto, že nie som v zuboch, ale v izbe. Nad tým sa smejem, aké som to len dôvtipné dievča!

Zatiaľ môj otec kľačí v kuchyni a pláče, hlavu má mazľavú od slz.

Nicol Hochholczerová,

Táto izba sa nedá zjesť

CVIČENIE:

- Prepíšte ukážky do veršov.
- Prepíšte ukážky do textov, ktoré vecne opisujú stav a prostredia, v ktorých sa odohrávajú. Dôsledne sa vyhnite všetkým básnickým prostriedkom!

Nasledujúci text opisuje situáciu, keď autor prvýkrát zažije telefonický rozhovor. Rozpráva sa so svojou starou mamou.

XXX

Objevil jsem, jak je tento hlas lahodný (...) Krehký přemírou jemnosti, zdál se každou chvíli hotov se zlomit, vydechnout v čistém přívalu slz; pak, uviděv jej samotna před sebou, bez masky obličeje jsem v něm uznámenal po prvé hoře, kterými pukal. Jak život šel.

Marcel Proust,

Hřadanie strateného času III

CVIČENIE:

- Preklad ukážky je v starej češtine. Skúste ju preložiť do súčasnej slovenčiny tak, aby ste zachovali jej poetickosť.
- Vytvorte tri verzie a porovnajte ich.
- Spomeňte si na vlastnú skúsenosť, ktorú ste zažili prvýkrát a vnímali ste ju intenzívnejšie ako situácie, ktoré vám opakovaním zovšedneli. Pokúste sa ju opísať tak, aby ste čitateľom čo najlepšie sprostredkovali svoj čerstvý a intenzívny zážitok.

Nasledujúca ukážka z poviedky Matěja Hořavu Mantelfrau predstavuje spomienku na toto slovo. Autor si ho pripomenuj na fare v rumunskom Banáte, kde sa kniha odohráva. Slovo Mantelfrau si prečítal v jednej knihe pobožností a spomenul si, ako sa v inom priestore, v inej krajine, pokúšal napísať rovnomennú báseň.

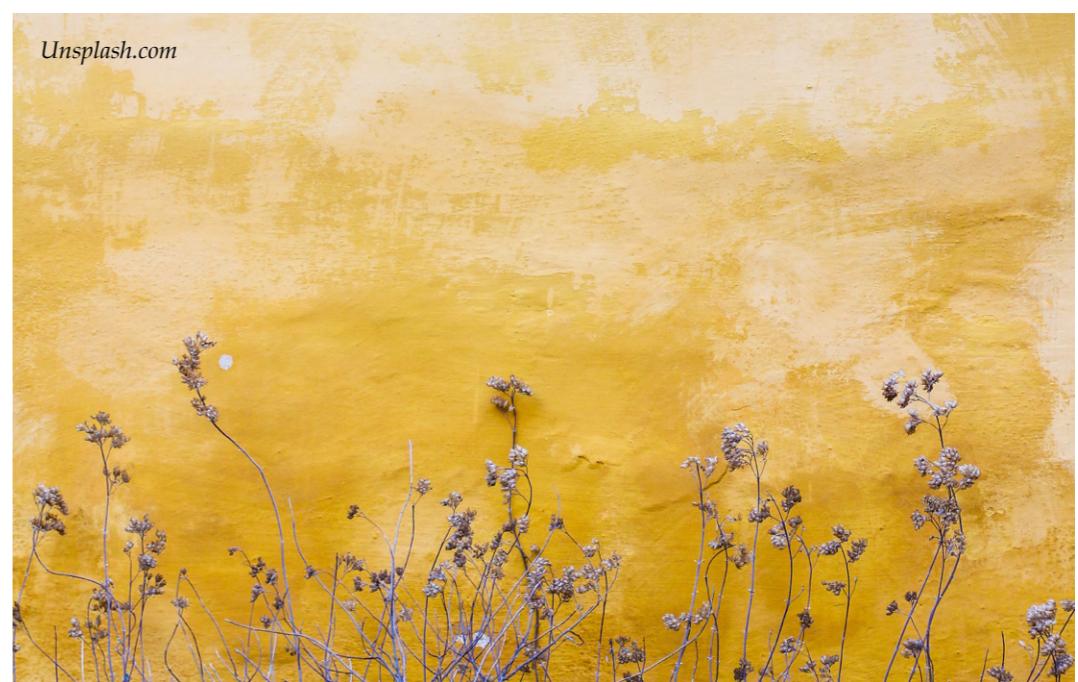
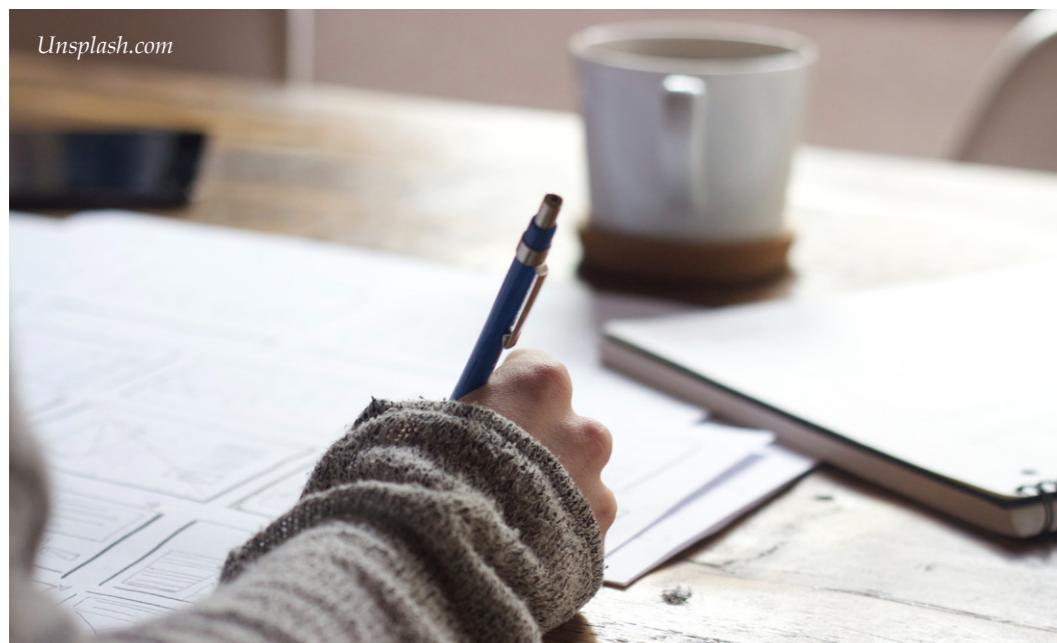
XXX

Sedím ve vyhřáté velké přímající místnosti waitzenfriedské fary, a sedím v universitní knihovně v bavorském měste na zeleném Dunaji: mlha za oknem je táž; sedím v teple waitzenfriedské fary, srkám kořalku z vína, a sedím chladné putyce na dunajském ostrůvku

a piju na ex bavorskou sladkou kořeněnou pálenku; sedím v přítmí waitzenfriedské fary, pod dohledem očí kýčovité Panny Marie z devatenáctého století, a sedím v dominikánském chrámu pod dohledem očí nepopsatelně krásné středověké sochy: ochranné Madony, která pod svým pláštěm ukryla před zlobou a hrůzou světa všechnu lidskou chmraď: od králů až po žebráky; sedím na waitzenfriedské faře v lehkém toku staréckého hlasu, a sedím ve svém bavorském kutlochu, ve tmě prozářené jedinou svíčkou, v absolutním tichu, nad štosem papírů... Sedím nad štosem papírů a snažím se napsat tu dlouhou báseň o stínu, o laskavé náruči moci, o tmě pod pláštěm, o klidu v úkrytu: píšu a pomalu přede mnou povstává forma toho vodopádu slov: tři druhy závorek, závorky v závorkách, ktoré mají umocnit nezmyslnost, nesdílnost a marnost slov; zarputilý systém různých druhů závorek, zběsilý systém popírání toho, co se snažím říci; čmáram

nocí, čmáram už nevím kolikátou nocí do předem připravených závorek: úroveň nesdílnosti, úroveň marnosti má být vy stavěna s matematickou přesností: nejen počet slabik, nejen počet přízvuků, nejen kombinace smrtonosného světla, zraňujících záblesků a blahodárného stínu úkrytu a tmy: vše má být popřeno, přesně na své úrovni; jediné slovo, jediný výkřik na konci každého zpěvu vystoupí ze závorky; jediné slovo má stát mimo popírání, mimo závorky, jediné slovo má platit... A jedno jediné slovo z toho nakonec vždy zbylo: když nestačili ani závorky k stlumení té marnosti, když jsem musel vždy znova a znova poškrtat i to v závorkách; jediné slovo zbylo ze stovek počmáraných papírů... Jediné slovo; a přesto jediná báseň, kterou jsem kdy napsal; vlastně nenapsal; jediné slovo plné přízračné tíže, přesnosti, úkrytu; slovo, které si naprosto vystačí: Mantelfrau

**Matěj Hořava,
Mantelfrau, Pálenka**

Unsplash.com

CVIČENIE:

- Prepíšte ukážku do veršov.
- Napíšte vlastnú poviedku o tom, ako sa vám nepodarilo napísat báseň podľa svojich predstáv.

O čom tá báseň mala byť?
Čo vás doviedlo k téme tej básne?
Prečo sa vám nepodarila?
Kde ste ju písali?
Akо ste sa cítili predtým a ako ste sa cítili potom?
Bola tá báseň spojená s nejakým príbehom?
Týkala sa tá báseň aj iných ľudí?
Čo ste s ňou urobili?
Aké obrazy ste v nej použili?
Aké motívy ste v nej použili?

Nasledujúci text je úvod románu Jany Juráňovej Naničhodnica.

Štýl Jany Juráňovej nie je poetický, čo je úplne v poriadku.

Dobre nám však poslúži na to, aby sme si na ňom precvičili inú autorskú strategiu.

Sedí pri kávovare. Opuchnuté nohy jej pretekajú cez jednoduché ľahké čierne mokasíny so zošliapanými podpätkami, tmavofialové legíny siahajú do pol lýtok, nad nylonovými ponožkami vytŕča kúsok holej vysušenej pokožky so vzorom po krútenej kŕčovej žily v tvare mŕtvej dážďovky. Ľahká chrómová stolička pri stolíku z rovnakého materiálu vo vstupnej hale do polikliniky je nepohodlná, tvrdá, ale má opierky na ruky, takže Ľudmila sa pri vstávaní má o čo prichytiť. Štvorkoleskový vozík, oporný rám s malou sedačkou a košíkom plným igelitiek, je

zaparkovaný pri stene. Ak by sa ho pri vstávaní zo stoličky chcela chytiť, mohol by sa pošmyknúť, zabrzdenie už veľmi nefunguje. Mariena tomu hovorila chodúľka a chcela jej kúpiť novú, ale nestihla. Starostlivá Mariena, dávala si priveľa úloh. A teraz sa Ľudmila musí o seba pospätať sama. Celý majetok má v igelitkách zavesených na vozíku a cezeň prehodený kabát. V tomto ročnom období by sa zišiel aj teplejší.

Na stolíku pred ňou ležia porozkladané reklamné letáky rôznych farmaceutických firiem. Bokom asi meter od stolíka stojí automat na teplé nápoje. Pred ňou veľký papierový pohár s kávou. Tvár má pokojnú a vynovenanú, lebo veď čo sa malo stať, sa už stalo, dávno i nedávno, a neodstane sa. A čo má prísť, to už je aj tak jedno. Okoloidúci by si o nej ľahko mohli pomyslieť, že práve absolvovala dôležité lekárske vyšetrenia a čaká, kým ju niekto z rodiny odvezie domov. Ľudmila vo vstupnej hale chodia sem a tam, von a dnu, nikto sa nezdržuje viac, než je nutné. Ľudmila teraz trávi čas pri zadnom vchode, nedaleko spojovacej chodby s poliklinikou. Spredu nechodieva, tam je búdka s informátorou a tá má ostrý zrak, preto sa tej časti vyhýba. Iba občas sa odšuchce do bufetu alebo prejde okolo stojanov s porozvešiavanými odevmi.

Nikto si ju nevšíma, hoci v nemocničnej poliklinike trávi už niekoľko dní. Pomaly začína mať problém porátať, koľké je

to dnešné ráno. V pondelok ju prepustili z nemocnice, ležala tam štyri dni.

**Jana Juráňová,
Naničodnica**

CVIČENIE:

- Prepíšte vyznačený text tak, aby bol menej opisný a využíval viac básnických prostriedkov.

Ako pomôcka vám môžu poslužiť iné ukážky prozaických textov z nemocničného prostredia.

Pomôcka:

Elza stála na chodbe. Chrbotom ku stene, čelom k Ianovým čulým výkrikom. Ešte nevidela vozík, na ktorom ho tlačili, ale jeho žarty jej z diaľky plynuli v ústrety. A zrazu popri nej všetci náhle prefrčali po klzkej bielej chodbe – Ianovo zobudené telo a čerstvo zaviazané oči, ústa melúče nahlas slovo za slovom a smiech sestričiek.

A Elza sa zľakla chvíle, keď bude Ian ležať na posteli a miesto jazyka a odrážajúceho sa v rýchlosťi od zubov a podnebia sa roztočia ostré lopaty mlyna za jeho vysokým čelom. Krídla stroja sledujúce chuchvalce a špirály žiarivých pulzujúcich farieb, na ktoré sa bude musieť dívať. Ako chlapec, ktorý sa počas poobedňajšej siesty zabáva tým, že si na zavreté viečka pritláča prsty. Čoraz silnejšie.

**Jana Beňová,
Plán odprevádzania (Café Hyena)**

Ordinace otcova kolegy endokrinologa byla ve stejném bloku a ve stejném patře, kde Kateřina přežila mnoho týdnů a měsíců svého dětského a dívčího života. Odpoledne v nemocnici je smutný čas. Ráno a dopoledne se pořád něco děje, chodí se na vyšetření, léčí se. Ale odpoledne odjedou skoro všechny sestry a doktoři, zůstane jen služba. Odpoledne člověk jen čeká, kdy přijde večer, kdy bude moci jít spát. Ale jak přežít dlouhé hodiny marného světla, kdy duše bzučí jako moučka

na okenní tabuli a člověk zadržuje slzy a strachuje se, že celý život bude už jenom takové nekonečné odpoledne, kdy se nikoho nedočkáš. A když přijde návštěva, zase už se bojíš, jak ti bude smutno, až odjede. Proto Kateřina nechtěla být lékařkou, aby nemusela žít v tomhle smutném odpoledním světě a napomínat lidem, aby byli trpěliví.

Jan Balabán,
Zeptej se taty

MGR. ART. KATARÍNA KUCBELOVÁ

Etablovaná slovenská poetka a prozaička. Vydala štyri básnické zbierky: Duály (Drewo a srd 2019), Šport (Ars Poetica 2006), Malé veľké mesto (Ars poetica 2008) a Vie, čo urobí (Artforum 2013).

So svojím prozaickým debutom Čepiec (Slovart, 2019) sa dostala do desiatky literárnej ceny Anasoft litera a vyhrala čitateľskú anketu Kniha roka v denníku Pravda. Pracuje ako kultúrna manažérka, spoluzačkladala literárnu cenu Anasoft litera a do roku 2012 bola jej riaditeľkou. Narodila sa v Banskej Bystrici a od svojich štúdií na Vysokej škole múzických umení žije v Bratislave.